

Ścieżki wiedzy o Natura 2000

Jedną z ciekawych metod prowadzenia edukacji ekologicznej są ścieżki dydaktyczne. Istotne dla tej formy nauczania jest to, że mogą z niej skorzystać wszyscy w dowolnym, odpowiednim dla siebie czasie. Z uwagi na liczne walory ostoje Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000 są terenami, gdzie takie szlaki mogą powstawać. Mogą być utworzone również przez szkołę.

Ścieżka dydaktyczna – co to takiego?

Na początku można postawić pytanie, czym są ścieżki dydaktyczne. Według jednej z definicji są to „wyższe formy szlaków turystycznych”. Autor na użytek tego artykułu rozwinął ją i określił jako krótki szlak turystyczny (np. pieszy, rowerowy) przeprowadzony po terenie o wysokich walorach przyrodniczych i / lub kulturowych, wyposażony w infrastrukturę pozwalającą na uzyskanie wiedzy o obszarze, po którym prowadzi ścieżka. Rozwijając i uzasadniając zaproponowaną definicję przyjęło się, że wyższa forma szlaku powinna przebiegać po atrakcyjnym pod względem turystycznym obszarze, mogącym przyciągnąć „zwykłych” śmiertelników. Dlatego ścieżka nie powinna być zbyt długa, ponieważ odległość może odstraszyć choćby tylko „niedzielnego spacerowicza” od skorzystania ze szlaku. Pomocne dla odbiorcy powinno być jej odpowiednie wyposażenie. Do niego należy zaliczyć dwa elementy konieczne, aby „konsument” mógł poznać otoczenie oraz z łatwością po niej się poruszać. Są to tablice informacyjne oraz oznakowanie trasy. Namalowanie znaków daje pewność bycia na właściwej drodze podczas przemierzania szlaku, zaś tablice informacyjne umożliwiają nabycie wiedzy przez każdego zainteresowanego, co jest przecież głównym celem budowania ścieżki. Dodatkowymi, acz nie wymaganymi elementami są miejsca przystankowe z elementami przydatnymi do wypoczynku (ławki czy inne siedziska, stoły, kosze na śmieci i zadaszenia) czy place zabaw, bo zwłaszcza pociechy często mają tyle niespożytej energii, że przejście kilkukilometrowego szlaku to za mało.

Ahoj przygodo! (źródło: flickr)

Dlaczego należy tworzyć ścieżki dydaktyczne?

Ścieżki dydaktyczne wydają się wyśmienitą formą dla zajęć terenowych ze środowiska naturalnego w systemie edukacji sformalizowanej, czyli szkolnej. Pokazanie piękna i bogactwa świata przyrody jest najlepszym sposobem kształtowania wrażliwości i „sumienia” ekologicznego. Z uwagi na ogólną dostępność ścieżek mają one ważną rolę do spełnienia w ramach edukacji ekologicznej całego społeczeństwa, także osób dorosłych znajdujących się poza oficjalnym systemem oświaty. Kwalifikowane szlaki turystyczne powinny dostarczać wiedzy zarówno przyrodniczej, jak i kulturowej, co ma szczególne znaczenie w kontekście ostoi sieci Natura 2000, tworzonych dla zachowania wysokich walorów przyrodniczych na terenach znajdujących się w gospodarczym wykorzystaniu. Połączenie tych elementów będzie skutkowało pokazaniem zależności pomiędzy człowiekiem a środowiskiem. Ważne jest, aby obok informacji o środowisku uczyły ludzi odpowiedzialności za nie. W czasach rosnącego wyalienowania ludzi z przyrody ścieżki dydaktyczne, ze względu na swoją atrakcyjność pod względem turystycznym,

mogą zachęcić do bezpośredniego kontaktu z przyrodą, dać możliwości zaobserwowania na własne oczy różnych gatunków roślin i zwierząt czy nawet ucieczki od zgiełku dnia codziennego.

Warto wiedzieć

Zatem wiele jest argumentów za utworzeniem ścieżki dydaktycznej. Mimo że ważnymi ich elementami jest odpowiednie wyposażenie, to zasadniczą rolę odgrywa walor edukacyjny. Niezbędne jest właściwe rozpoznanie terenu pod kątem walorów poznawczych. O ile dane dotyczące dóbr kultury są ogólnodostępne i powszechnie znane, to inaczej bywa z elementami składającymi się na wartości przyrodnicze. Jeśli nie każdy to wielu odbiorców zna podstawowe gatunki roślin i zwierząt oraz podstawowe formy ukształtowania terenu. Gorzej bywa z organizmami i obiektami rzadszymi, które często decydują o wyjątkowości danego terenu często w skali nie tylko krajowej, ale i europejskiej. Również znajomość siedlisk nie jest powszechna. Dlatego pomocne we właściwym wytyczeniu trasy są może być sieć Natura 2000. Już samo wytyczanie ostoi wymagało przeprowadzenia odpowiednich badań naukowych i opisanie walorów. Wcześniej, wiele terenów cennych pod względem przyrodniczym nie było przez lata rozpoznanych, a wyniki opracowań (inwentaryzacji przyrodniczych gmin) nie były ogólnodostępne. Obecnie jest inaczej. Podstawowe dane o wszystkich ostojach (utworzonych i projektowanych) ptasich i siedliskowych są publikowane i łatwo dostępne np. za pośrednictwem Internetu. Na stronach Głównego Dyrektora Ochrony Środowiska, w tematycznym serwisie internetowym natura2000.gdos.gov.pl, zamieszczone są materiały o obszarach ochrony. Publikowane są Standardowe Formularze Danych (SDF-y) i mapy. Ponadto tworzone obecnie plany ochrony ostoi Natura 2000 są aktami prawa miejscowego i również powinny być ogólnodostępne, np. w dziennikach urzędowych poszczególnych województw, a także na stronach internetowych wydających je regionalnych dyrektorów ochrony środowiska. Dane o wartościach przyrodniczych mogą posiadać dyrekcje ochrony środowiska i urzędy gminy np. w opracowaniach służących do przygotowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i innych dokumentów o charakterze strategicznym i planistycznym. W przygotowaniu merytorycznym pomocny może się okazać miejscowy przyrodnik czy ekolog. Osoby często będące w terenie zwykle związane są z organizacjami pozarządowymi (przyrodniczymi, ornitologicznymi, „miłośni karskimi”) lub pobliskimi uczelniami. Ich wiedza będzie niezwykle istotna przy takim wyznaczeniu trasy, aby nieświadomi turyści nie wpływali negatywnie zwłaszcza na świat zwierzęcy, np. ich bliska obecność przy gnieździe może doprowadzić nawet do utraty lęgu.

Problemem przy wykonywaniu różnych przedsięwzięć jest posiadanie odpowiednich środków finansowych. Przy budowie ścieżek niezbędnym minimum jest zakup i ustawienie tablic informacyjnych oraz namalowanie znaków kierunkowych. Przynajmniej część z wymienionych prac raczej zleca się na zewnątrz – tablice

informacyjne i konstrukcje tablic przygotowują podmioty związane np. z branżą reklamową, znakowanie powinna wykonać osoba z odpowiednim przeszkoleniem. Atutem trasy będzie wspomniana już w artykule inna infrastruktura turystyczna. Przydatne jest przygotowanie odpowiednich materiałów informacyjnych (broszur, ulotek, informacji na stronie internetowej). Generalnie wiele tych prac można wykonać siłami wolontariuszy – np. wielu rodziców i miłośników swojego terenu chętnie zaangażuje się w pracę, której będzie namacalny efekt. Przydatne może okazać się wsparcie sponsorów. Wśród nich najbardziej naturalnymi są nie tylko firmy działające na lokalnym rynku (np. jednostki terenowe Lasów Państwowych), ale również zainteresowane urzędy miast i gmin. Rozwój turystyki należy do zadań własnych tych jednostek najniższego administracji publicznej, ponadto dysponują one środkami, które do niedawna trafiały do gminnych funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej (obecnie nie są to środki „oznakowane”, ale tego źródła dochodu nikt im nie odebrał). Jednak podstawowym potencjalnym donatorem jest właściwe wojewódzkie fundusze ochrony środowiska, które chętnie wspierają takie przedsięwzięcia. Ważnym aspektem jest posiadanie środków nie tylko na budowę ścieżki, ale i jej bieżące utrzymywanie, np. na wykonanie niezbędnych drobnych napraw, zwłaszcza po latach eksploatacji czy do odnawiania oznakowania.

Ważnym zagadnieniem jest również posiadanie zgody właścicieli terenu, po których będzie przebiegała trasa turystyczna. Generalnie najbezpieczniej jest wytyczać trasy po drogach publicznych – wiele wiejskich polnych traktów ma taki status. Nie powinno być również problemów z budową ścieżki przez tereny zarządzane przez instytucje państwowe (wspomniane Lasy Państwowe, zarządcy rzek, agencje zarządzające gruntami rolnymi), zapewne wielu właścicieli prywatnych chętnie będzie widziało na swoim terenie efekt zadania realizowanego przez miejscową szkołę. Mimo to wskazane jest przez rozpoczęciem przedsięwzięcia uzyskanie drogą formalną zgody na wytyczenie trasy, uzgodnienie miejsca ustawienia tablic i innej infrastruktury.

Ahoj przygodo! (źródło: flickr)

Warto budować ścieżki!

W Polsce wyznacza się wiele ścieżek dydaktycznych. Obok instytucji powołanych do propagowania turystyki lub udostępniania terenów cennych przyrodniczo, w tym dziele uczestniczy również wiele innych podmiotów. Są już przykłady, że na takie przedsięwzięcia decydują się szkoły, widząc w nich atut w nauce przyrody dzieci i młodzieży oraz możliwość zaprezentowania gościom walorów „małej ojczyzny”. Obszary Natura 2000, ze względu na swoisty znak jakości świadczący o wartościach przyrodniczych terenu, mogą stanowić impuls do rozwoju turystyki na wielu dotychczas nie postrzeganych jako atrakcyjne, terenach. Zwłaszcza, że zebrane podstawowe dane na temat ostoi są ogólnodostępne i mogą być pomocne przy wytyczaniu trasy. Dlatego warto rozważyć przygotowanie ścieżki edukacyjnej po ostoi Natura 2000. Zwłaszcza, gdy taki obszar znajduje się w pobliżu, za przysłowiowym płotem placówki oświaty. A nie jest to wcale takie nieprawdopodobne, skoro w Polsce sieć Natura 2000 zajmuje prawie 1/5 powierzchni lądowej kraju, a ostoi jest prawie tysiąc.

